

כתובת האתר של ישיבת "אשרי האיש" – ההרצאות של הרב יוסף צ. בן-פורת

www.emuna.info

שיחתו השבועית של

ראש הישיבה – הרב יוסף צ. בן-פורת

מעשי האדם יוצרים תהליכים סמויים
שבסופו של דבר נותנים פרי בעולם
פרשת וארא, שנת תשע"ו

לפני כל מכה נצטוו משה ואהרן לעשות מעשה מסוים!

בפרשתנו, מצווה הקב"ה את משה, להכות את פרעה פעם אחר פעם, כשבכל חודש מופעלת כנגדו מכה אחרת. אותם ניסים של יציאת מצרים, מוגדרים על ידי הרמב"ן, כניסים של שינוי הטבע, שדוגמתם לא היו ולא יהיו לעולם. לכן, הם מופעלים תחת שם הוי"ה. ונצטוונו להעביר את זכרם לבנינו עד עולם.

אולם, המתבונן יראה תופעה מופלאה, בכל אחת מן המכות, מצווה השי"ת את משה או את אהרן, לעשות מעשה מסוים כדי שיצא הנס מהכוח אל הפועל.

במכת **דם** נאמר: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אֲמַר אֶל אֶהֱרֹן קַח מִטָּה **וְנִטָּה יָדָךְ** עַל מִימֵי מִצְרַיִם עַל נְהַלְתָּם עַל יֹאֲרֵיהֶם וְעַל אֲגַמִּיהֶם וְעַל כָּל מִקְוֵה מִימֵיהֶם וַיְהִי דָם וְגו' **וְנִיחַם בְּמִטָּה וְנִיחַ** אֶת הַמַּיִם אֲשֶׁר בִּיָּאֵר לְעֵינֵי פְרָעָה וּלְעֵינֵי עַבְדָּיו וַיַּהֲפֹכוּ כָּל הַמַּיִם אֲשֶׁר בִּיָּאֵר לְדָם" (שמות ז, יט-כ).

במכת **צפרדע** נאמר: "וַיֹּאמֶר ה' וְגו' **נִטָּה אֶת יָדְךָ בְּמִטָּה** עַל הַנְּהַלְתָּ עַל הַיָּאֲרִים וְעַל הָאֲגַמִּים וְהָעַל אֶת הַצִּפְרָדְעִים עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם: **וְנִיט אֶהְיוֹן אֶת יָדוֹ** עַל מִימֵי מִצְרַיִם וְתַעַל הַצִּפְרָדְעִים וְתִכַּסּ אֶת אֶרֶץ מִצְרַיִם" (ח, א-ב).

במכת **כנינים** נאמר: "וַיֹּאמֶר ה' וְגו' **נִטָּה אֶת מִטָּתְךָ וְהָיָה** אֶת עֶפְרַת הָאָרֶץ וְהָיָה לְכֹנֶם בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם: וַיַּעֲשׂוּ כֵן **וְנִיט אֶהְיוֹן אֶת יָדוֹ בְּמִטָּהוּ וְנִיחַ** אֶת עֶפְרַת הָאָרֶץ וְתִהְיֶה הַכֹּנֶם" (שם, יב-יג).

במכת **שחין** נאמר: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן קָחוּ לָכֶם מְלֵא חַפְנֵיכֶם פִּיחַ כִּבְשָׁן וְזָרְקוּ מִשֶּׁה הַשְּׂמִימָה לְעֵינֵי פְרָעָה: וְהָיָה לָאֲבָק עַל כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם וְהָיָה עַל הָאָדָם וְעַל הַבְּהֵמָה לְשַׁחֵן פָּרַח אֲבַעֲבַעַת בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם: וַיִּקְחוּ אֶת פִּיחַ הַכִּבְשָׁן וְגו' **וַיִּזְרֹק** אֹתוֹ מִשֶּׁה הַשְּׂמִימָה וַיְהִי שְׁחִין" (ט, ח-י).

במכת **ברד** נאמר: " וַיֹּאמֶר ה' וגו' **נִטָּה אֶת יָדָךְ** עַל הַשָּׁמַיִם וַיְהִי בָרָד וגו' **וַיִּט מִשָּׁה אֶת מִטָּהוּ** עַל הַשָּׁמַיִם וגו' וַיִּמָּטֵר ה' בָּרָד עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם" (שם, כב-כג).
 במכת **ארבה** נאמר: " וַיֹּאמֶר ה' וגו' **נִטָּה יָדָךְ** עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאַרְבֶּה וגו' **וַיִּט מִשָּׁה אֶת מִטָּהוּ** עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם וגו' וַיַּעַל הָאַרְבֶּה עַל כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם" (י, יב-יד).

במכת **חושך** נאמר: " וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה **נִטָּה יָדָךְ** עַל הַשָּׁמַיִם וַיְהִי חֹשֶׁךְ וגו' **וַיִּט מִשָּׁה אֶת יָדוֹ** עַל הַשָּׁמַיִם וַיְהִי חֹשֶׁךְ אֲפֹלָה" (שם, כא-כב).
 גם לפני הגדול שבניסים "קריעת ים סוף", ציווה ה' את משה: "וְאַתָּה הָרִם **אֶת מַטֶּךָ וְנִטָּה אֶת יָדָךְ** עַל הַיָּם וּבִקַּעְהוּ" (יד, טז). וכך אמנם עשה משה: "**וַיִּט מִשָּׁה אֶת יָדוֹ** עַל הַיָּם וגו' וַיִּבָּקְעוּ הַמַּיִם" (שם, כא). גם כדי לסגור את הים, נצטווה לעשות מעשה: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה **נִטָּה אֶת יָדָךְ** עַל הַיָּם וַיָּשְׁבוּ הַמַּיִם וגו' ". וכך עשה: "**וַיִּט מִשָּׁה אֶת יָדוֹ** עַל הַיָּם וַיָּשָׁב הַיָּם וגו' לְאִיתָנוּ" (שם, כו-כז).

עניין זה מעורר כמה שאלות כבדות: הלוא, כל אותם ניסים גדולים נעשו על פי ציווי מפורש של השי"ת, והלוא, "בְּדִבְרֵי ה' שְׁמַיִם נִעֲשׂוּ" (תהלים לג, ו), אם כן, למה לא מספיק דיבור ה' או דיבור של משה? למה ציווה ה' את משה לעשות פעולות מסוימות והתורה מדגישה, שרק לאחר אותן פעולות המכה התממשה! למה אותם מעשים של משה היו כה חיוניים להוצאתה לפועל של המכה? אם השי"ת ציווה את משה לעשות מעשה, ברור לכולנו, שהמעשה הוא חיוני. אם התורה הק' שמילותיה ואותיותיה ספורות, מספרת גם על הציווי וגם על העשייה, משמע, שיש בכך ללמדנו, יסוד חשוב בהבנת התורה והבריאה.

שאלה שניה: למה יש שוני בציוויים שקדמו לכל מכה ומכה. **במכת דם** נצטווה אהרן "קַח מַטֶּךָ וְנִטָּה יָדָךְ". גם בביצוע יש מעט שוני מן הציווי: "וַיָּרֶם בַּמָּטָה וַיִּזֶּךְ אֶת הַמַּיִם". **במכת שחין** נצטוו גם משה וגם אהרן לקחת "קַחוּ לָכֶם מֵלֶא חֲפִיכֶם פִּיחַ כִּבְשָׁן", ואילו בהמשך רק משה זורק את הפיח לשמים ואהרן אינו זורק את הפיח: "וַיִּזְרְקוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן הַשִּׁמְיָמָה". אם כן, לשם מה נטל אהרן את הפיח?
 שאלה שלישית: שלש מכות, ערוב, דבר ומכת בכורות, יצאו לפועל מבלי שקדם להן מעשה של משה ואהרן. למה נשתנו אפוא מכות אלו מייתר המכות?

תשובת מרן הגרש"ז מקלם זצ"ל לשאלה הראשונה:

"מהידוע כי יש שתי הנהגות, הנהגה טבעית והנהגה נסית, כאשר יתחקה האדם ההפרש שביניהן, הוא: כי הנהגה טבעית מתקשרת בדרך סיבה ומסובב, מה שאין כן הנהגה נסית אינה בדרך סיבה ומסובב אבל בזה טועים

כמה בני אדם, שהמה **סוברים כי דרך הנסי - הוא רק הסכמה בעלמא, כענין שקוראים - סגולה, וסוברים כי אין בזה דרך חכמה בקשר סבה ומסובב. וחלילה חלילה לחשוב כן**. ומקרא מלא דבר הכתוב 'ה' בחכמה יסד ארץ' (משלי ג, יט) ומכל שכן כל הסגולות וכל הנסים הכל בחכמה נשגבה מאד, ואדרבא, דרכי הטבע נודעו מעט ממנו לאדם דרכי החכמה, ומהלך דרכי החכמה של ההנהגה הנסית, נעלם ונשגב מדעת האדם אף שמץ מנהו.

וכאשר נטה משה ידו על הים ויבקעהו, לא היה רק בסגולה לבד בלי טעם, חלילה להאמין זאת שיהיו דרכי החכם בלתי בעל תכלית, ח"ו דבריו כתפל בלי טעם. **מי פתי יסור הנה להאמין פתיות כזאת**. וכן כאשר זרק פיה הכבשן ונעשו אבעבועות בכל ארץ מצרים, וכן כאשר נטה ידו אל הארבה - לא היה רק הסכם וסגולה בעלמא ח"ו. וכן בכל הנביאים כירמיהו וכיחזקאל וכמוהם אשר עשו **לא היה רק סגולה בעלמא**. אבל באמת כאשר מחייב השכל ומתקבל על הלב ובפרט כאשר קלטה דעתי הדלה מפי חכמים וגדולי המחברים חוקרים ומקובלים גם יחד וגו' " (י"אור רש"י" וז"ל, מאמר רז).

"הסבא" זצ"ל מאיר את עינינו בהבנת הגדרת המילה '**נס**', בעוד שהכל מבינים, שהמילה 'טבע' מתייחסת למעשים ותהליכים מובנים. כשחכמת האדם הולכת וחושפת יותר ויותר את החוקים הפנימיים שעל פיהם פועל הטבע, הרי שאת המושג '**נס**' מבינים, כפעולה שפועל הבורא ית', כשברצונו לשנות את הטבע, מסיבות שראתה חכמתו ית'. ברם, אותה פעולה ניסית אין לה תנאים מוקדים ולא חוקיות מסוימת, כיצד היא תצא לפועל. אבל, טעות גדולה בידי החושבים כך, גם **הניסים כולם פועלים על פי חוקים מסוימים**, אותם טבע השי"ת בזמן בריאת העולם. לכן, כל נס שמתחולל, נפעל בראשית דרכו על ידי מערכת של חוקים שאינה מוכרת לאנשי המדע, שאינה נראית בעיני בשר ואף לא בעזרת מכשור אלקטרוני, הסיבה שאנו קוראים לתופעה זו '**נס**' היא, מפני, שלתוצאה של אותם תהליכים אין הבנה על פי עקרונות הטבע המוכרים לנו!

האמת היא, שגם כל הנראה בעינינו בעולם הטבע, נפעל על ידי חוקים ופעולות, שאינם נראים לעין האדם. והוא נותן דוגמא, את האדם שטומן זרע באדמה, ולאחר תקופה של מספר חודשים, אנו רואים, שתיל שצמח. לאחר מכן, מופיעים הפרחים ובסופו של דבר, רואים אנו פרי גדול ויפה.

"מה עושה בזה האדם, רק נותן הפרי בארץ ואין לו שום ידיעה, איך ובמה תכונן האדמה את פריה בקבוץ היסודות יחד ובהרכבת היסודות יחד שלא יפרדו. כי הם נגודיים זה לזה, ומי יודע כמה כוחות ואמצעיים באין מספר הצריך לכוח התחברותם ולתווך ההתאמה והשלום ביניהם וגו' " (שם).

למעשה, ברגע שהניח האדם את הגרעין בבטן האדמה, אין הוא יודע ואין הוא מבין את המתרחש בפנימיות האדמה. כיצד יודע גרעין הזרע לברור את מזונותיו ממעמקי האדמה, ולתת להם את הצבע המתאים? הרי **באותה אדמה**, גדלים בשכנות התפוז, האפרסמון, הבננה, הגפן, האבוקדו והשזיף, הכיצד צבעו של התפוז זהוב ושל האפרסמון כתום, של הבננה צהוב ושל הגפן אדמדם, של האבוקדו ירוק ושל השזיף שחור, וכמוכר לכולנו, גם טעמו של כל פרי שונה מזולתו. יוצא אפוא, שמחומרי גלם **זהים** – עפר ומים – יוצאים אלפי ורבבות סוגי צמחים, פרחים ופירות שונים זה מזה לחלוטין, שיש בהם כל צבע וטעם אפשרי. ברור לכל בר-דעת, שאותה פעולה שעשה האדם, 'מעשה הזריעה', לא היא שגרמה לאותם שינויים. אם נשאל את הזורע: "מהם התהליכים שהתרחשו למן הרגע ששמת את הזרע באדמה ועד להבשלת הפרי?" הוא יאמר בצורה כנה וחד-משמעית: "לא יודע!" אף אם נרכך את השאלה ונשאל אותו: "האם יודע אתה אלו חוקי טבע נטלו חלק בתהליך הצמיחה והבאת הפרי לעולם?" גם כאן, תהיה תשובתו שלילית בהחלט. למעשה, ככל שהמדע הולך ומתרחב, אנו למדים, שבתהליך הצמיחה של כל גרעין, פועלים כוחות טבע רבים מאוד ומתקיימים רבבות תהליכים עד שאנו רואים את הפרי. אולם, מי מפעיל אותם? התשובה: "הטבע!" והפירוש, הכוחות והחוקים שברא הקב"ה ביום השלישי לבריאת העולם, בעת שיצר את כל הצמחים, הם אלה שפועלים באותן מערכות. למעשה, כל עץ, שיח, עלה או פרי, מורכבים ממיליונים ומיליארדים של תאים, כשהיווצרותם של כל תא בפני עצמו, באה כתוצאה מפעולתם של הרבה חוקים. עד היום, לא עלה בידי האדם ליצור אפילו תא-אחד, כלומר, לגרום לכך שדבר כלשהו ישכפל את עצמו, שלא על פי חוקי הבריאה. אבל אחרי הכול, **בלי שיעשה האדם את המעשה הקטן** של הנחת הזרע באדמה, לא יוכלו כל חוקי הטבע הנפלאים ליצור צמח או פרי.

"הלא ידענו מהירות עבודת הטבע כמו כח זרם האלקטרי, וכמו

מהירות המאורות הבאים אלינו מן גבהי מרומים, וכהנה רבות" (שם).

"הסבא" מתפעל מהתגליות שנתגלו בימיו, זרם החשמל ומדידת מהירות האור. שני דברים שמהירותם עוברת כל דמיון אנושי! והנה, זרם החשמל מתחיל לזרום על ידי פעולה פשוטה של כל אדם, אף של הדיוט שבהדיוטות, כשהוא לוחץ על מתג ההפעלה. כלומר, על ידי פעולה פשוטה ביותר, גורם האדם להפעלת חוקי טבע אדירים ועצומים. הוא גורם לחשמל לנוע במהירות עצומה ולקרן האור הבוקעת מן הנורה, לשעוט במהירות של שלש מאות אלף קילומטר לשנייה. אבל, אם הוא לא יעשה את אותו מעשה זהיר, חוקי הטבע לא יפעלו.

"ועתה התבוננו מעשה הטבע, אילו הניח הגרעין לא במקומו הראוי, רק כחוט השערה הלאה, כמו על אבן, לא היו מתהווים כל הכחות וכל הרכבות שזכרנו למעלה, וא"כ הרי לעינינו כח מעשה הטבע שמדבר קל וקטן נבנה עולמות ואיך לא נבין כי ההנהגה הנסית אשר היא טבע עליונה מאד שהיא גם כן כנ"ל. ומעשה המצות היותר קל שאדם עושה, יבנו ויתכוננו מזה בדרך חכמה כנ"ל - כחות ועולמות אין חקר" (שם).

נקודה חשובה נוספת, ש"הסבא" מחדד, היא החשיבות בדייקנותה של הפעולה הראשונה. סטייה כלשהי מן הדיוק, מונעת את הפעלת כוחות הטבע. וכך, אם יושם הזרע כחוט השערה לימין או לשמאל המקום המתאים ויונח על אבן, הרי, שלעולם לא יצא ממנו לא עץ ולא שיח. ומכאן, על כל בר-דעת להבין, שמעשה המצוה שעושה האדם, יוצר גם הוא תוצאות אין סופיות. מפעיל גם הוא מערכת עצומה של כוחות טבע, שהאחד גורר את חברו, עד שנראים הדברים בעולם המעשה. הסיבה שלתוצאה הנובעת ממעשה הזריעה, הלוא הם העץ והפרי, אנו קוראים 'טבע', אינה מפני שאנו מבינים את מה שהתרחש בין מעשה הזריעה לבין הקצירה, אלא מפני, שהתוצאה נמצאת במקום הפעולה. את התוצאה הנובעת ממעשה המצוה, אין אנו רואים מפני, שהיא איננה 'מבשילה' דווקא במקום המעשה באופן ישיר וברור, ולכן, מכנים אנו זאת 'נס'. אבל באופן עקרוני, שני התהליכים זהים זה לזה. אין מעשה המצוה בבחינת 'סגולה', אלא בבחינת גורם המפעיל כוחות טבע בלתי נראים.

חוק טבע, משמעות רצון ה' ברגע זה

כדי לסבר את האוזן, הבה נתבונן במערכת כוכבי הלכת, אשר עוררה את פליאת האדם מאז היותו. הכיצד זה, כוכבים גדולים ועצומים, גדולים מכדור הארץ עשרות מונים, מסתובבים ללא הרף מסביב לשמש, אינם נופלים ואף לא מאיטים את מרוצתם, ולוא במעט. עד שקם לפני כשלוש מאות חמישים שנה, איש מדע בשם, אייזיק ניוטון, וטען, ש"כוח הכבידה" הוא זה שמחזיק את הכוכבים במרחק קבוע מן השמש. דבר זה אמנם, ידוע לכל מי שלמד אי פעם בבית ספר יסודי. ברם, את המשך דבריו אין מלמדים, ניוטון כותב, שהאמת היא, שאין בטבע שום דבר כזה שנקרא "כוח כבידה", אלא שזה רצון ה', בכל רגע ורגע, שיהיה כוח בטבע, שדבר גדול ימשוך אליו דבר קטן ממנו. ואילו, היה הקב"ה רוצה שכוח זה יפסק, הרי שלאחר היו נופלים כל הכוכבים. "אני בסך הכול הצלחתי לבנות נוסחה מתמטית, שתתן את עוצמת הכוח המדויקת שבו גוף גדול מושך אליו גוף קטן ממנו". כך אמר אדם שאלבא דאלברט איינשטיין, היה גדול אנשי המדע בהיסטוריה האנושית! הוא

לא אמר, שקיים "כוח כבידה" מכוח עצמו, הוא לא אמר שהוא מבין, כיצד כוח זה פועל, אלא אך ורק, שהוא הצליח לחשב את עוצמתו. כבדרך אגב, חישוביו עמדו במבחן הניסיון. כל החלליות שנשלחו, על סמך אותם חישובים נבנו.

המדע הקדום, עסק רבות בהבנת **'הלמה'?** של חוקי הטבע. וזה היה סוד כישלוננו. המדע המודרני, הסיק את המסקנה, ותחם את עצמו לעסוק אך ורק במדידת הטבע ולא בהבנתו. ולכן, גזר על עצמו שרשאי הוא לעסוק אך ורק **ב'מה וכמה'**. ולא ב'למה'! כדי להמחיש את הדבר, נשתמש בדוגמא מעשית. שהרי אין איש מבין, הכיצד זה, שהחמצן שהוא בפני עצמו גז דליק, והמימן שגם הוא בפני עצמו, גז דליק עוד יותר. ואילו כששניהם חוברים יחדיו, מתמזגים ויוצרים מולקולה, שאנו קוראים לה 'מים'. הרי שעל פי **ההיגיון האנושי**, היה נוזל זה אמור לגרום לבעירה חזקה מאוד, הרבה יותר מן הבנוין. ואילו למעשה, אנו נוכחים לדעת, שלא זו בלבד שאין תרכובתם מזינה את האש, אלא היפוכו של דבר, היא זו שמכבה את האש. כלומר, חיבורם של שני דברים **דומים** זה לזה, יצר תוצאה **הפוכה**. משל למה הדבר דומה, לוולד שהוא היפוכם של הוריו, הנשמע כדבר הזה?!

האמת היא שכלל זה כבר טבע, אבי החכמים רבינו משה בן מימון ז"ל בספרו "מורה נבוכים" וכתב, שרבים שואלים על חוקי התורה, למה יש חיה שמותר לאכול את בשרה וחיה אחרת שאסורה באכילה? וכי מה נשתנה בשר זה מזה? הלא, אם נתבונן, נראה ששני סוגי הבשר, דומים זה לזה. אף אתה ענה להם: יש ברזל שהוא מגנט והוא מסוגל למשוך אליו ברזל אחר. למה אין נחושת שמסוגלת למשוך אליה מטיל נחושת אחר? מה תהיה התשובה, למרות שאינך רואה בעיניך הבדל בין שתי המתכות, הרי "שלבברזל, תכונות של ברזל, ולנחושת תכונות של נחושת". אף אתה אמור לו, לכל חיה תכונות פנימיות שאינן נראות לעין האדם, ומתן נגזרות התוצאות שתהיינה לנפש האדם.

והנה, קביעה זו עומדת גם אחר דבריו המפורסמים של הרמב"ן בסוף פרשת בא, שכל הטבע הינו נס, פירוש שהטבע הוא בלתי מובן לאדם!

"ומן הנסים הגדולים המפורסמים אדם מודה בנסים הנסתרים שהם יסוד התורה כלה, **שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו** עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו **שכלם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם**, בין ברבים בין ביחיד, אלא אם יעשה המצות יצליחנו שכרו, ואם יעבור עליהם יכריתנו ענשו, הכל בגזרת עליון כאשר הזכרתי כבר" (יג, טז).

כלומר, העולם הגלוי אינו, אלא חלק קטנטן וזעיר ביחס לכל המערכות הסמויות שפועלות. וכשם שמעשה הזריעה מעורר אלפי כוחות ופעולות עד להיווצרות הפרי, כך **מעשה המצוה** מעורר אלפי ועשרות אלפי פעולות עד

להיווצרות **'פרי המצוה'**, שהוא השכר. וכך כמובן גם להיפך, כשם שבעולם הטבע יש מעשה שלילי ומזיק, שאת תוצאותיו אפשר לראות רק לאחר שנים או עשרות שנים, לדוגמא, אדם שספג קרינה רדיואקטיבית, או נדבק בחיידק או וירוס מסוים, פעמים רבות נראה את התוצאות הקשות רק לאחר שנים רבות, ויש שהתוצאות המזיקות תיראנה רק אצל הצאצאים שיצאו פגועים, חולים או בעלי מומים. כך גם **מעשה העבירה**, יוצר דינאמיקה של **'חוקי טבע' שלילים** שיתכן שתוצאותיהם תיראנה בטווח קרוב, ויש שתורגשנה רק לאחר כמה דורות.

המעשים שעשו משה ואהרן הם אלה שגרמו להיווצרות המכה

מבואר בחז"ל בכמה מקומות, שכל הניסים שנעשו בעבר ויעשו בעתיד, כבר תוכננו על ידי הקב"ה בעת בריאת העולם. הוא שנאמר אין חדש תחת השמש. והוא בלשונם של חז"ל, תנאי היתנה הקב"ה עם מעשי בראשית, שבזמנים מסוימים, יפעלו באופן אחר. באותה התנייה, ניתן להם, אם נשתמש בשפה של ימינו, 'קוד הפעלה'. ואז, נוצרים כוחות אחרים שתוצאתם היא אותו נס שנראה לעינינו. לכן, ציווה הקב"ה את משה ואהרן, לעשות מעשים מסוימים שלנו אינם מובנים. אבל, התוצאות שהם יצרו הם אותם מכות שראו במצרים. ומכאן גם, במכת השחין, נצטוו משה ואהרן ליטול פיח לידיהם, משה נצטוו לזרקו כלפי השמים, ואילו אהרן לא נצטוו להשליך את הפיח שבידיו כלפי השמים. שאלנו, אם כן למה נטלו בידיו? לאור דברינו, אין מקום לשאלה. מפני שנטילת הפיח לידינו, היא זו שיצרה כוחות רוחניים, שבסופו של דבר הצטרפו לכוחות הרוחניים שיצר מעשה הזריקה של משה, ויחדיו הביאו לעולם את מכת השחין.

למה בשלושת המכות ערוב, דבר ומכת בכורות לא עשו שום מעשה?

והנה, שאלנו את השאלה, הלוא כל מעשה הבריאה עשה הקב"ה יש מאין מבלי כל מעשה, למה את המכות לא יכול לעשות גם בלי שום מעשה? השאלה מתעצמת, כשאנו רואים, ששלוש מכות אכן נעשו מבלי שום מעשה מקדים. את השאלה ביחס למכת בכורות, ניתן ליישב בכך, שאותה עשה הקב"ה בכבודו ובעצמו, כמו שאנו אומרים בהגדה של פסח 'אני ולא מלאך, אני ולא שרף'. אם כן, לא היה צורך בשום פעולת אנוש. מפני שהפעולות כמו שהתבאר, מפעילות את חוקי הטבע, על פי מהלכים רוחניים נעלים. מפעילי כוחות הטבע, הם מלאכים כמו שהתבאר באריכות, על ידי הרמח"ל בספר "דרך ה' ". יוצא אפוא, שאם אין מפעילים מלאכים, אין צורך גם במעשים כלשהם.

אולם, עדיין תישאר השאלה ביחס לשתי המכות **דבר וערוב**, מה נשתנו שלא

קדם להם שום מעשה?

והנלע"ד, שהסיבה שראתה חכמתנו ית' לצוות משה לעשות מעשים בטרם בוא המכה הייתה, כדי לחנך את עם ישראל בחשיבות מעשה המצוות, כמו שכתב "הסבא" זצ"ל. כלל ישראל עמד לקבל תרי"ג מצוות בכתב, שהתורה שבעל פה הוסיפה להם, פרטי פרטים ודקדוקי דינים לרוב. הפילוסופים היקשו לרוב מה חפץ לה' במעשים כלשהם? ולפי תפיסתם, די בכוונה ואולי צריך גם תפילה, אבל את המעשה שללו לחלוטין. ואילו **תורתנו הקדושה שמה דגש חזק מאוד על המעשה**, כשהמשמעות העמוקה שלו, היא כפי שהתבאר לעיל. אולם, כמו שאמר הרמב"ן, בהיגיון האנושי אין לדבר זה מקום, לכן כינה את כל התורה "כמעשה נס", ואת כל ראייתנו את העולם, כעולם שכולו ניסים. כאן, במעשה המכות, הייתה לכלל ישראל הדגמה מוחשית של עוצמת המעשה, כשהם נוכחו לראות, שהמעשים הם שהביאו את המכות. אולם, מכת הדבר והערוב, לא נעשו בנוכחות בני אדם, ולכן עשה אותם הקב"ה בכבודו ובעצמו, מבלי מעשים של משה ואהרן.

סיכום: המכות שהיו במצרים הם יסוד האמונה כמו שהתבאר ברמב"ן. לשבע מן המכות, קדמו מעשים של משה ואהרן, בכדי להוציאן לפועל. כל מעשה של מצווה יוצר כוחות רוחניים נעלים, שהם גורמים לדינאמיקה מסוימת, שבסופו של דבר נותנת תוצאות, גם בעולם העשייה – עולם החומר, שנראה לכולנו. באותו אופן, פועלת גם עבירה, שיוצרת כוחות רוחניים שגורמים נזק בעולם החומר. הסיבה שמשה ואהרן נצטוו לעשות מעשים לפני המכות, הייתה כדי ללמד את ישראל עיקרון זה.